

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΤΙΚΗ «ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ '80»

Του ΝΙΚΟΥ Ι. ΧΟΥΡΔΑΚΗ

κίνδυνος δρoίσκεται στη σύγκληση των πολιτικών, τεχνολογικών, βιολογικών, πληροφoρειακών δυναμικών της υποδούλωσης και στην πλημύρα των δημοσιογραφικών, οικονομικών και οικολογικών διαδικασιών³. Μέσα σ' ένα τέτοιο πλαίσιο οι στίχοι του Β. Κάσσο από τη συλλογή «Η πείρα του θανάτου»:

... δεν είναι ο θάνατος μια εμπειρία της ζωής/μα η ζωή μια εμπειρία του θανάτου πρέπει να ερμηνευτούν ως ενδεικτική της διθεωρίας που διαμορφώνεται και χαρακτηριστική για όλη τη «γενιά». Η αντιστροφή που επιχειρεί ο Κάσος δε σημαίνει σε καμιά περίπτωση παύση από τη ζωή όπως συνέβη στη ρομαντικών καταβολών ποίηση του μεσοπολέμου (Καρυωτάκης) και στην ποίηση της αμφισβήτησης (Πούλιος, Τραϊανός). Αντίθετα, σημαίνει ρεαλιστική γνώση και αποδοχή των όρων του παιχνιδιού.

Η ρεαλιστική αντιμετώπιση της ζωής, όχι μόνο δεν απειμπολεί την αναζήτηση μιας ηθικής στάσης, αλλά την καθιστά απόλυτα αναγκαία. Διότι αν κάποιος γνωρίζει ότι το κακό είναι παράλογο, αυτό το γνωρίζει ο ρεαλιστής άνθρωπος. Έτσι, οι στίχοι του Αντώνη Κάλφα από τη συλλογή «Πρωταθλητή μικρών αποστάσεων»:

Τραγουδά χαρούμενος τα μαλλά σου/παρά τις διαφορές που μας χωρίζουν

είναι υψηλόφρονες και μεγαλόκαρδοι. Ενδεικτικοί κι αυτοί της αναζήτησης ενός ήθους που υπέρχει σε

ορισμένους ποιητές της «γενιάς του '80».

Προσφύλε επίσης θέμα για μερικούς ποιητές, που συμβαίνει να είναι κι από τους καλύτερους, της «γενιάς», είναι η ιστορία. Είτε ως γενική έννοια, είτε ως πεδίο συγκεκριμένων γεγονότων. Η «γενιά του '80», αν και δεν έχει άμεσες μνήμες από τη δραματική μεταπολεμική μας ιστορία, ωστόσο συνδιαλέγεται μ' αυτήν. Έτσι βλέπουμε, μερικοί, νέοι ποιητές να έχουν γράψει ποιήματα για τον εμφύλιο ή ποιήματα μέσα από τα οποία εκφράζουν τα συναισθηματικά τους γενικά για την ιστορία. Και είτε το ένα κάνουν, είτε το άλλο τα αποτελούν είναι, σίγουρα, αξιοπρόσεκτα.

Αν και δεν έχουν, λοιπόν, οι νέοι ποιητές σωματικά την ιστορία αλλά μέσα από τα διαδράματα και το βλέμμα πάνω στους τηλεοπτικούς δέκτες, ωστόσο μπορούν αυθεντικά να γνωρίζουν κι αυτοί - ένεκα του ρεαλισμού τους - ότι η ιστορία εμπάζει τον κοινό άνθρωπο και είναι έξω από τις προϋποθέσεις της ο Ανθρωπισμός και η Ηθική. Τα συναισθηματικά που κυριαρχούν ποικιλούν, αλλά περισσεύει ο σαρκασμός, αλλά η οδύνη κι αλλού η αλήθεια. Ποτέ όμως οι νέοι ποιητές δεν αδιαφορούν για την ιστορία, που είναι διαρκώς παρούσα - με το «βλέμμα» της στραμμένο επάνω μας κι όπως γράφει ο Στέλιος Καραγιάννης, σ' ένα ποίημά του δημοσιευμένο στο περιοδικό «Πάροδος»:

Τούτο το βλέμμα ίσως να είναι η μοίρα μου. Και ο Τάσος Κατεργάρος, με τον χαρακτηριστικό του τρόπο, γράφει στη συλλογή

«Ακελδαμά»:

Το κορί σου μύριζε μαροίτι κι οδοφράγματα την ιστορία πάλι φυλλομετρούσες Δεσποινίδη;

Η τεκμηρίωση όμως των νέων αντιλήψεων που αρχίζουν να εμφανίζονται στο έργο των ποιητών αυτής της γενιάς περνά κι από το πώς αντικρίνουν τον έρωτα.

Και επειδή ο έρωτας είναι το συχνότερο θέμα της ποίησης, μπορεί να νομίσουμε ότι δεν έχουν να προσθέσουν κάτι το καινούργιο. Κι όμως, απομακρυσμένοι από τον ρομαντικό και συνδιαλεγόμενοι με τον ερωτικό ρεαλισμό, δίνουν μια ξεχωριστή αντίληψη για τον έρωτα. Μιαν αντίληψη που δεν εφησυχάζει και προχωρεί «ακτινογραφικά» στην αποκάλυψή του. Μιαν αντίληψη που «ανατομεί» τον έρωτα και τον κάνει διάφανο. Γράφει ο Στάθης Κουτσούνης στη συλλογή «Σπουδές για φωνή και ποίηση»:

Μου αρέσει η γυναίκα μου έτσι όπως είναι Διάφανη

Αυτό το «Διάφανη» σημαίνει δίχως μύθους και μεγαλορροήμιες ιδέες για τον έρωτα. Και η Μαρία Κούρη γνωρίζοντας πως ο έρωτας είναι δύσκολος και ακατόρθωτος ως ολοκληρωτική εμπειρία αφού η καθημερινότητα επιβάλλεται δυναστική στη ζωή μας, γράφει στη συλλογή «Πιστό αντίγραφο με μαλλιά»:

Η αγάπη σκονισμένη το φθινόπωρο Λασπωμένη το καλοκαίρι.

Στο ίδιο μήκος κι ο Παντέλης Μπουκάλας γράφει στη συλλογή «Σήματα λυγρά»:

Ο έρωτας που χάθηκε είναι ο κερδισμένος.

Τέλος, ένα άλλο θέμα που προτιμούν οι ποιητές της «γενιάς του '80», είναι αυτό της δημιουργίας. Έτσι έχουμε πολλά ποιήματα ποιητικής. Γεγονός που θα μπορούσαμε να το ερμηνεύσουμε ως αδυναμία εκ μέρους τους, αν δεν μας έπειθαν, μέσα από την ειλκρινεία των στίχων τους, ότι η δημιουργία και η ποιητική είναι βασικές ενέργειες στη ζωή τους. Γράφει ο Κώστας Ριζάκης στη συλλογή «Με τον τρόπο του Αινεία»:

Οι νύχτες μου γίναν ποιήματα λευκά των ματιών μου πουλά.

Και ο Βαγγέλης Τσιούλιος στη συλλογή «Το νέον της οδού» θα γράφει ότι οι ποιητές

έχουν το χρώμα της πληγής.

Ένα χαρακτηριστικό της «γενιάς του '70» - «γενιά» που επηρεάζει σημαντικά αριθμό ποιητών από τη «γενιά του '80» - είναι το άγχος της δημοσιότητας. Το άγχος αυτό τεκμηριώνεται από την ύπαρξη αρκετών περιοδικών, αλλά και από τη συστηματική εισχώρηση πολλών εκπροσώπων της «γενιάς του '70» στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Αντίθετα, στους ποιητές της «γενιάς του '80», δεν παρατηρείται κάτι τέτοιο προς το παρόν. Το άγχος που έχουν αυτοί, είναι το άγχος της δημοφιλίας. Γράφει ο Σπύρος Βρεττός στη συλλογή «Σε μαύρο πλουν»:

Έρχεσαι κι έχεις το άγχος στα μάτια σου (...) δεν έχει τίποτα να πεις από τις ερμηλές.

Το μοναδικό, άλλωστε, περιοδικό που εκφράζει τη «γενιά του '80», είναι το περιοδικό «Πάροδος» του Κώστα Ριζάκη στη Λαμία, το οποίο, τελευταία, σταμάτησε να εκδίδεται.

Τελειώνοντας αυτή που την ανήγνυσαν, θέλω να τονίσω ότι οι ποιητές της «γενιάς του '80», δημοσιεύουν σε μια περίοδο μεταδραστή, από την οποία απορροιάζουν τα κοινωνικά οράματα. Έτσι είναι φυσικό να συσπειρώνονται στον εσωτερικό τους κόσμο. Η ποίηση μπορεί να μην κερδίζει μ' αυτά τα δεδομένα σε μήκος και πλάτος, κερδίζει όμως σε βάθος και όπως γράφει ο Χάρις Βλαδιανός στη συλλογή «Τρόπος του λέγειν»:

Να ζεις με τη φθορά σου Να ζεις με τη δεκαίτηρα του θανάτου σου Και να γελάς όμορφα, δυνατά, σαν αθάνατος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλέπε: Ευριπίδης Γαργανούδης, Πάλι περί λογοτεχνικών γενεών. Εγχειρίδιο, τεύχ. 9, Δεκέμβριος 1989. Γ. Παναγιώτου, Οι πεζογράφοι της «γενιάς του '80», Γραφή, τεύχ. 4, Ιούλιος - Αύγουστος 1989. Δ. Ν. Μαρωνίτης, Παιδεία και εκπαίδευση, εφ. ΒΗΜΑ, 20.3.88. Βαγγέλης Χατζηβασιλείου, Οι νέοι Έλληνες ποιητές από μια διαφορετική άποψη, Λέξη, τεύχ. 99 - 100, Νοέμβριος - Δεκέμβριος '90.
2. Ηλίας Κεφάλας, Ανθολογία Σύγχρονης Ελληνικής Ποίησης... σ. 14. Νέα Στίνορα - Α. Α. Λιδάκης, Αθήνα 1989. Με βάση τη χρονολογία γεννήσεως συνέθεσαν τις ανθολογίες τους τόσο ο Αλέξ. Αργυρίου. Οι νεωτερικοί ποιητές του μεσοπολέμου, και η πρώτη μεταπολεμική γενιά, Σοκόλης, Αθήνα 1979 και 1982) όσο και ο Αλέξης Ζήρας (Νεώτερη ελληνική ποίηση, Γραφή, 1979). Ακόμα με βάση τη χρονολογία γέννησης συντάσσει την ανθολογία της β' μεταπολεμικής γενιάς οι υπεθνήτου του περιόδ. Νέες τομές, τεύχ. 1, 'Ανοιξη '85.
3. Edgar Morin, Αφήνοντας τον εικοστό αιώνα, σ. 337, Ροές, Αθήνα 1987.

ΟΤΑΝ κυκλοφόρησε το 1987 το δοκίμιο του ποιητή και κριτικού Ηλία Κεφάλας «Η γενιά του ιδιωτικού οράματος: νέες εμφανίσεις στην ποίηση» και το 1989 η «Ανθολογία σύγχρονης ελληνικής ποίησης: η δεκαετία του '80», του ίδιου συγγραφέα, πολλοί διάστησαν 'αμφισβήτησαν' ή και να ειρωνευτούν τις εκτιμήσεις του. Σήμερα αμφισβητίες και ειρωνείς, είτε φανερά είτε σιωπηλά, αρχίζουν ν' αποδέχονται ότι η ποιητική «γενιά του '80» είναι πραγματικότητα και κατά συνέπεια ο Ηλίας Κεφάλας και όσοι συμφωνούσαν μαζί του είχαν δίκιο!

Η «γενιά του '80» περιλαμβάνει τους ποιητές που γεννήθηκαν από το 1956 έως το 1967. Για τα χρονολογικά αυτά όρια και την αναγκαιότητά τους έχουν ήδη δοθεί επαρκείς εξηγήσεις¹. Οι περισσότεροι από τους ποιητές της «γενιάς του '80» πρωτοεμφανίστηκαν στα γράμματα από τα τέλη της δεκαετίας του '70 έως τα μέσα και τέλη της δεκαετίας του '80. Βέβαια όλο και κάποιοι νέοι ποιητές εξακολουθούν να εμφανίζονται 'γι' αυτό θα είναι αναγκαία, μετά από κάποιο διάστημα, η ανανέωση της παραπάνω ανθολογίας η όποια νέα δημοσιεύει πρέπει να περιλαμβάνει και τους ποιητές που εμφανίστηκαν μετά το 1987, χρονολογία στην οποία σταμάτη ο Ηλίας Κεφάλας την ανθολογία του.

Στα πρώτα φαινόμενά τους οι νέοι ποιητές ίσως δεν κομίζουν μια διαφοροποιητική οπτική, σε σχέση με τις προηγούμενες ποιητικές γενιές, για τα μείζονα ζητήματα, δηλαδή τον θάνατο, τον έρωτα, την ιστορία και τη δημιουργία. Σήμερα όμως, μπορούμε να βρούμε στο έργο, ορισμένων απ' αυτούς, τα τεκμήρια μιας νέας διθεωρίας που ανταποκρίνεται στα υπαρκτά, κοινωνικά και ιστορικά δεδομένα του παρόντος. Δεδομένα χωρίς αμφιβολία συγκλονιστικά!

Οι ποιητές που, κατά τη γνώμη μου, δίνουν τα εχέγγρα μιας διαφορετικής οπτικής, είναι οι: Βαγγέλης Κάσος (1956), Αντώνης Κάλφας (1956), Στέλιος Καραγιάννης (1956), Γιάννης Τζανετάκης (1956), Δημήτρης Χουλιάρδης (1957), Παντέλης Μπουκάλας (1957), Χάρης Βλαδιανός (1957), Τάσος Κατεργάρος (1958), Μαρία Κούρη (1958), Βαγγέλης Τσιούλιος (1959), Στάθης Κουτσούνης (1959), Γιώργος Μπλάννας (1959), Σπύρος Βρεττός (1960) και Κώστας Ριζάκης (1960).

Η νέα οπτική που

διαμορφώνουν οι παραπάνω με το ποιητικό, δοκιμαστικό και κριτικό τους έργο, πρέπει, νομίζω, να πείσει τους σκεπτικιστές ότι η «γενιά του '80» με τρόπο χαμηλόφωνα δραστικό αναζωογονεί την ποίησή μας.

Η νέα οπτική στηρίζεται κυρίως στο ρεαλισμό. Ένα ρεαλισμό που κάνει τους νέους ποιητές να ακολουθούν ως προς τη διατύπωση και τη μορφή του ποιήματος τα στέρεα, τεχνολογικά πρότυπα. Και κυρίως, να ξεπερνούν δυναμικά τις ρομαντικές καταβολές της αμφισβήτησης, με ή χωρίς εισαγωγικά, αλλά και το λογοκρατούμενο, μαρξιστικό ή μη, των δύο πρώτων μεταπολεμικών γενιών.

Στη «γενιά του '80» μπορούμε να μιλάμε μόνο για διθεωρία και όχι για κοσμοθεωρία. Αυτό συμβαίνει διότι δεν έχει η «γενιά» αυτή κάποια κυρίαρχη, πολιτικά, κοινωνικά και αισθητικά οράματα που να τη συσπειρώνουν. Έτσι, έχουμε μια έκρηξη του υποκειμενισμού - του «ιδιωτικού οράματος» - που πρέπει να ερμηνευτεί από τη μια: ως προσπάθεια να μην αλωθεί η ύπαρξη από την ισοπεδωτική ορμή των μέσων μαζικής ενημέρωσης, από την απουσία ισχυρών διαπροσωπικών σχέσεων στο αστικό περιβάλλον και από τον τρομακτικό ορθολογισμό και 'γι' αυτό παραλογισμό του τεχνολογούμενου κράτους. Κι από την άλλη, θα πρέπει το «ιδιωτικό όραμα» να ερμηνευτεί: ως προσπάθεια επιβίωσης του «οράματος» έστω και στον υποκειμενικό χώρο, μια και τα πολιτικοκοινωνικά οράματα που διεκδικούσαν την απελευθέρωση, από τα ταξικά δεσμά, των κοινωνιών και των ατόμων κατέρρευσαν.

Κυρίαρχο θέμα στο έργο των ποιητών της «γενιάς του '80», είναι ο θάνατος. Αυτό δεν πρέπει να το θεωρήσουμε ως πόσα εκ μέρους τους ή ως αντίφαση αφού τόσο τα βιοτικά, όσο και τα πολιτικοκοινωνικά δεδομένα, είναι σήμερα, τυπικά, καλύτερα από κάθε άλλη περίοδο της σύγχρονης ιστορίας μας. Αλλά θα είναι σωστό να το σκεφτούμε με το πνεύμα που ο Γάλλος κοινωνιολόγος Edgar Morin το διατυπώνει: «Σήμερα, γράφει, οι δυνάμεις του θανάτου κινούνται πιο γρήγορα από τις δυνάμεις φορέας της ζωής (...) ο θανάτος κίνδυνος δε δρoίσκεται μόνο στη δόμδα, που δεν είναι παρά από ουράνιο και υδρογόνο. Ο